

Haluk Kılçık'tan
sağlanarak fotokopi
yapılmıştır.

8.8.1992

Ali Rıza Cihan

T. B. M. M.
Kütüphanesi
Derinbaş No. : 1972.1752
Yer No. : R2.11

303/1

27.4.1960

R2.11

DEMOKRAT PARTİ

27/4/1960 tarihli fevkalâde grup toplantısı zabıtnamesi

Acılış saati : 21.10

Reis : Mazlum Kayalar .

Kâtipler : Kâmil Demiralay, Hâseyin Bayrı, Osman Bibioğlu .

Reis : Muhterem arkadaşlar, Şerefli ve yekvücut grubumuzun fevkalâde toplantısını açıyorum . Bu gün fevkalâde tarihî bir gün yaşamış bulunuyoruz . T.B.M.M. de alınan kararın vatan ve milletimiz için hayırlı olmasını cenâbı haktan niyaz ederim .

Grubumuz için yine olağanüstü sayılan bir hâdiseyi daha size haber vermek istiyorum . (2) Bu grubumuzda müsafir aza olarak Hıkmət Bayur arkadaşımız da içimizdedir . (Alkışlar) Bu gün fevkalâde kararları dolayısıyla muhterem arkadaşların şimdiden söz almak isteyenlerine sırasile söz vereceğiz .

Başvekil Menderes (İstanbul) - (Şiddetli alkışla ve bravo sesleri) Aziz ve muhterem arkadaşlarım. Bu gün Türkiye'nin siyasi tarihinde, demokrasi tarihinde fevkalâde ehemmiyetli bir yer almış olan bir günü ve o günü dolduran fevkalâde ehemmiyetli hâdiseleri yaşamış bulunmaktayız . Bilhassa sinirlerinizi son derece yoran, hattâ tahrip eden bu bir kaç saatlık mücadeleden sonra bir grup olarak toplanmanın lüzumuna kanî olduğumuz içindir ki, fevkalâde toplantıya yüksek heyetinizi davet etmiş bulunuyoruz .

(3) Fenunumuzu çıkardık . Bu günün hâdiseleri de ayan beyan göstermiştir ki tedbir almakta ne kadar haklı imişiz . Hattâ bu günün realiteleri göstermiştir ki tedbir almakta gecikmişiz . Fakat nefesine itimadı olan, doğru yolda olduğuna inanan insanlar hâdiseler karşısında tedbir almaktan ziyade iclerinde hissettikleri kuvvete isnat etmek suretiyle (4) hâdiseleri hattâ mühimsememek gibi bir ruh haline kapılmış olurlar . Bütün memleket sathında kazanmış bulunduğumuz itibar bize bu tedbiri almakta geciktirdi .

(Hâseyin Balık Salona girdi) (gürültüler)

Reis : Hâseyin bey, lütfen salonu terkediniz .

Hâseyin Balık (Ankara), salonu terketti .

Başvekil Adnan Menderes (devanla) - Adalet tecelli etmiştir her şeyden evvel grubumuzun gösterdiği tesanüt tarih sahifelerine, grubumuzun siyasi tarihinin sahifelerine (5) şerefli bir vak'a olarak kaydedilmek için bu beyanda bulunmayı ve muhterem arkadaşlarımızın gösterdiği vatanperverane azim ve irade, tecellüt ve celâdeti sena ederek tescil ettirmek her şeyden evvel yerine getirilmesi lâzım gelen bir vazife sanmaktayız . (Sağol sesleri)

Muhterem arkadaşlar, uzun tereddütlerden ve uzun zaman devam eden ivicaçlı yollardan geçerek buraya gelmiş bulunuyoruz . Bu gecikmeler memleketin emniyet ve selûmeti üzerinde menfi tesirler yapması (6) ihtimallerini dahi ekseriya göze almak suretiyle teyidini elden bırakmama yolunu ihtiyar ettiğimizden dolaydır ki bu gün bu tedbirlerde hattâ gecikmiş olduğumuzu ifade etmek mecburiyetinde kalmaktayız . Niçin tehir ettik ? Çünkü; Demokrat parti bu memlekette hürriyetin bayrağını açarak Türk milletine, insanlık şerefine en yakışan bir idarenin kurulması hususunda rehberlik edeceğini, Türk milletinin bu yoldaki arzusunu, hasretini ve iradesini tahakkuk ettirmek için

(7) elden geleni yepəcəğini Türk milletine vadetmiş bulunuyordu . Bu sebeptendir ki şeklen ve zahiren bile olsa umumî istikametinin aksine görülebilecek bir yürüyüş olmaktan arkadaşlarımız büyük bir teessür duyarak acaba vazifeyi daha hafif tedbirle kurtarmak mümkün müdür olurmu ümidiyle teenninin ve binnetice teahhürün kucağına düşmüş bulundular . (8) Bu gün cereyan eden hâdisâler arkadaşlarımızdan bazılarının vâcdanlarının bir köşecğinde mevcut olabilecek tereddüt gölgesini, acaba başka daha hafif tedbirlerle uhdesinden gelmek imkânı var mıydı şeklindeki tereddüt zerresini daha söküp atmak suretiyle aldığımız kararlar müvacehesinde bir tek kitle halinde huzur ve vicdan bulunduklarına eminim .

(9) Şimdi işin butarafını böyle ifade ettikten sonra gördüğümüz manzaranın kısaca memleketin siyasî hayatında son derece ehemmiyetleri üzerinde durmamız lâzımgelen manalar taşımakta olduğunu da belirtmek isterim. Bunların manası vazıhtır . Burada dahilî harp ilân edilmiştir . Burada B.M.M.si tezyibe yeltenilmiştir . Burada, vaktiyle başka şekillerde olduğu gibi bu sefer de yine başka şekiller altında Türk milletinin iradesi iptal edilmek teşebbüsüne geçilmiştir. Bu, ayrıca apaçık söylenmiştir ki, Büyük meclisin (10) kararlarına, B.M.M.si tedbirlerine karşı ve B.M.M.si kanunlarına riayet etmeyeceklerdir . Türk milletinin, B.M.M. sine karşı, nizama karşı ve devlete karşı harekete geçmeğe teşvik edeceklerdir . Yalnız bunu ifade etmekle kalmayacaklardır . Bu teşvik ve teşebbüsü bu kürsüden Mahakkuk dahi ettirmişlerdir . Böylesine aldığımız takdirde meselenin vehameti ortaya çıkar. Bu, meydandadır .

Fiilî olarak vaziyetin ne olduğunu arkadaşınız olarak benim ağızdan işitmek isterseniz (11) bu son blöftür . Bu bir blöftür, tutarsa ne âlâ, tutmazsa ne yapalım siyasî hayatımızın son kozunu oynamaktayız, artık oynayacak başka kartımız kalmamıştır . Bunu bir kumar masasında varını yoğunu ileri süren bir kumarbaz gibi son kozlarını bir blöf olarak ortaya koymuş bulunuyorlar . Bunu söylediğim zaman benim lüzumsuz nikbinliğime hüküm vermemenizi rica ederim . Tedbirde zerre kadar kusur etmemek şartıyla kendimizi hâdiselerin vehameti karşısında (12) bir takım endişelere kaptırmağa da hiç lüzum olmadığını ifade etmek isterim . Şöer bunlar hakikat halde bu dediklerini yapmağa kadir insanlar olsalardı bu gibi tezahürlerden, vebadan kaçır gibi kaçırılar ve bîr hâdisa zuhur ettiği takdirde kendilerinin içinde bulunmamasını tedbirlerin başta geleni sayarlardı . Davul, zurna çalarak burada bütün bu hâdiseleri ika ederken, düşün evine gıdr gibi, düşün alayı götürür gibi ihtilâl yapılması görülmüş işlerden değildir . (13) Bir insan mazide işgal etmiş bulunduğu mühim mevkilere istinaden, sinnine, kemaline dayanarak, kendisinin kulağına fısıldanan yalan yanlış hakikatleri olduğundan başka türlü gösteren sözlerle inenarak, yani sen bir parmağını kaldırarak olursan bütün memleket senin arkandadır, şeklindeki telkinler inenarak bir hakakete teşebbüs etmenin yollarını ve çarelerini aramaktadır .

(14) Şimdi muhterem arkadaşlarım, dışarıda da arkadaşlarımızla konuştuğum gibi, ifade ettiğim şekilde İsmet İnönü bu günkü sıfatları, seviyesi, payesi ne olursa olsun bunları bir tarafa bırakarak onu her şeyden evvel kanunlara muti bir vatandaş rütbesine, rütbei refiasına es'at etmemiz lâzımgelir . Başka türlü bu memlekette ne memleket idare etmenin, ne B.M.M.si olarak millet iradesini kullanmanın, ne de demokrasi nizamını tesis etmenin imkân ve ihtimali mevcut . Hükümet (15) gizlenen bir süngünün, gizlenen değil apaçık ortaya çıkarılan bir süngünün tehdidi karşısında bulunursa vazife ifa etmesinde türlü müşkülât, hattâ şaşırtıcı, tedbirlere isabet etmek imkânını bırakmayacak şartlar karşısında bulundurmuş olur . Ve B.M.M.si bu gün olduğu gibi terzile yeltenilmeyecek olursa o milletin kader ve şerefi, B.M.M.sinin şahsında terzil edilmiş olacağı gibi aynı zamanda B.M.M.sinin millet iradesine dayanarak alacağın tedbirlerin tesiri (16) tamamen ortadan kalkmış olur . Demokrasi korku ile müterafik olarak tesis edilemez . İsmet paşanın süngüsünün tehdidi altında ne B.M.M.si olarak vazife görmemiz imkânı mevcuttur, ne de korku ile demokrasiyi bir arada yürütebilmek gibi bir hayal hiç bir zaman tahakkuk edecek neticelerden değildir . Böyle olunca, aldığımız tedbirin (17) herkese haddini bildirecek ve her kesi nizamın hizasına

sokacak tesir ve mahiyeti haiz olduğundan ve bu tedbirleri zamanında dahi ve hattâ biraz geç almakla beraber celâdetlex, isabetle ittihaz etmiş olduğumuz şüphesi mevcut değildir . Vatandaşların vicdanlarında teraküm ettirilmek istenen endişe yekûnu, yığıntı, çıkardığımız ve takip edecek olan tatbikat devlet otoritesini izale edecek ve bu memlekette artık hicikimse B.M.M.sinin üstünde ve kanunun dışında sekerde gibi bu memleketi tehdit etmek imkân ve ihtimaline aslâ sahip olmayacaktır . (Alkışlar)(18) (Bravo sesleri) Aziz ve muhterem arkadaşlarım, biz çıkarmayacağız diye şurada oturmuş olan grubun , ücünü, beşini söküp attıktan sonra nasıl ayaklanıp gittiklerini gördünüz . Devletin karşısında bu blöflerin bir pul etmeyeceğinden en küçük şüphemiz olmadı . İçin bu gün bütün vicdanımızın kuvvet ve kudretiyle tedbirlerimizi almakta aslâ tereddüt göstermedik . Ve hamdû sana olsun cenabı hakka, memleketin tarihinde, siyasî tarihinde bir dönüm noktası vücuda getiretilmek imkânına sahip olduk . (19) Bundan sonra bu rezaletin vuku bulmasına imkân ve ihtimal mevcut değildir .

Burasını da böylece söyledikten sonra tahkikat encümeninin vazifeleri ve yeni kanunla kendilerine verilmiş olan yeni vazifelerinin tarzı içerisinde yeni şartlara bir göz atmanız yerinde olur . Bunlar neyi tahkik edeceklerdir ? Halk Partisinin faaliyetlerinde kanun dışı bir hal varmı ? Bunlar B.M.M. sinin otoritesini hiçe indirecek teşebbüslere yelteniyorlarmı ? Bunlar gizli bir takım ef'al ve harekâta bulunarak memleketin selâmet (20) ve emniyetini tehlikeye düşürecek yol takip edenmidir ? Bunları öğrenmek için hâdiselere el koymada idik . B.M.M. sinin hâdiselere el koyması ve kendi arasından ettiği bir tahkikat encümenini vazifelendirmek suretiyle bu neticeler hakikaten varmidir, vakimidir neticesine vasıl olmayı tasnim etmişti . Fakat bu gün ay, aydın, yol belli . Gördünüz neler olduğunu . Binaenaleyh işi daha kestirmeden ve daha kısa bir zamanda halletmenin memlekette huzuru iade ve tesis bakımından lüzum ve zarureti (21) kendisini ap aşikâr ortaya çıkarmış bulunuyor . Muhterem arkadaşlar, ben her hangi bir tedbiri almadan çıkarmış olduğunuz kanunun ve kurmuş olduğunuz tahkikat encümeninin vazife görmesi hususunda, bir istikamet tayin etmeden önce hususiyle bu kadar ehemmiyetli ve manalı hâdiselerin zuhur etmiş olması karşısında grubumuzla baş başa vererek tutacağımız yolu beranerce kararlaştırmanın çok yerinde (22) olacağı kanaatı ile grubumuzu bu fevkalâde toplantıya davet etmiş ve huzurunuzu rica etmiş bulunmaktayım .

Muhterem arkadaşlar, Şimdi bunlar buradan çıktılar . Gittiler. İki- si üçü üniversite yurtlarına koştu . Diğerleri sözde bir takım hâdiseler vukua getirebilmek için teşebbüslere geçmek niyetile şuraya buraya dağıldı . Bunları yakından takip etmekte olacağımızdan elbette eminsiniz . Şimdi akla gelirken, bunların bu teşebbüsleri (23) neticesiz kalmayacaktır . Kos koca bir memlekette menfi telkinlerle ve telkin edilmiş ihtirasların sevki ile şurada burada gözü dönmüş bazı insanların, bazı cür'etlerde ve bazı tasitelerde bulunmaları ihtimali mevcuttur . Şurada ve buradaki bu münferit hâdiseleri birbirine ulaştırmak ve yaymak suretiyle memlekette huzuru büsbütün kaçırarak manzaranın tahassülüne sayı edekleştikten emin olmamız lâzım gelir . (24) Tehditlerini ikaa kadar olmadıklarını bilmekle beraber, bu kadar büyük sözler söylendikten sonra bunları bir takım fililî hareket ve tecavüzlerle teyid etmek yolunda gayret sarfedeceklerine de şüphe yoktur . Çünkü, bu kadar büyük sözler söylendikten sonra arkası bir suretle gelmeyecek olursa, sadece bir mevhum prestîşe dayanılmak istenilen politikalarının iflâsı kat'isi karşısında bulunacaklarını bilmektedirler . Bu hâdiselerin memleket şumulü bir manzara arz etmesi veyahut da memleketimiz (25) üzerinde bütün nazarları ehemmiyetle teksif edecek bir seviyeye getirebilmek hususunda büyük gayretler sarfedeceklerini beklemek icabeder . Bütün bunlara karşı Hükümet olarak tedbirlerimizin mevcut olduğuna itimat buyurmanızı rica ederim . Bununla beraber, biz bu kanunu çıkarmakla bilgi edinmek hususunda kifayethi hükümler elde etmek yolunda hakikatları ortaya çıkarmış, B.M.M.sinin yüksek otoritesiyle, eğer tehlikeli yollarla yürüyorlarsa, bunu (26) ve tescil etmek ve hareketleri zahire çıkarmak, aleniyete çıkarmak ve aşikâr kılmak suretiyle tehlikeli teşebbüs ve hareketleri zahire çıkarmak ve millet nazarında bu yarı mestur cereyan etmekte olan tehlikeyi teşebbüs ve hareketleri zahire çıkarmak ve aşikâr kılmak .

suretiyle Türk milletinin basiretini harekete getirmek yolundan en küçük bir tehlikeyi dahi bertaraf etmek tedbiri üzerindemiz .

Şimdi görüyoruz ki, hâdiseler birbirini takip etmekte ve tedbirlerimiz önüne geçmektedir . Biz burada gelip de, (27) bu kanun tasarısını burada müzakere ettiğimiz zaman arkadaşlarımızın bu günkü manzarasının bu hale gelebileceğini peşinen ve tamamiyle takdir edebilmiş olduklarına hükmetmek doğru olmaz . Bir takım mutad gürültülerin yer alacağını düşünmekle beraber, tasavvur ve hesap etmekle işlerin bu derece, fiiliyat itibariyle değil, zana itibariyle bu derece vehamete götüreceklerine ben dahi ihtimal vermemiştım . Şimdi onun için tedbirlerimiz teyid ve takviye (28) meselâ arkadaşlar düşünürler, bana (Örfi idare sesleri) Örfi idare derler . Ondan sonra işte akla gelen şu tedbirlerle, kanunî tedbir olarak bu günkü merhalede, bu safhada kâfi ekla gelen müeyyidenin elimizde bulunduğuna, bu müeyyideleri komisyonunuza bahşetmiş olduğunuza inanıyorum . Fakat bunları ayrıca takviye edebilmek tedbirler de olabilir . Meselâ Örfi idare gibi . Bunların müzakeresi yoluyla isabetli görülecek her hangi bir tedbiriniz olursa bunları derhah ve filhal (29) ittihaz etmekte âmaçdeyiz . İşte, huzurunuzu tasdi etmekten maksadım bu mevzu üzerinde bir müzakerenin açılması ve hükûmetimize vereceğiniz direktiflerin, yapacağınız tavsiyelerin tebellür ve tebarüz etmesini imkân dahiline koymaktan ibarettir ki, zannederim böyle bir müzakereyi lüzumlu bulursunuz . Ben grup arkadaşlarımızın mütalâalarına yer vermek üzere kürsüyü terk edip kemali dikkatle müzakelerin cereyanını takip etmekle beraber (30) varılan neticeleri de, karara bağlayacak olan meseleleri de, aynı dikkatle ve büyük bir dikkat ve ihtimamla tatbika koyacağımızı arz ederim . Şükranlarımı arz ederim . Parti olarak memleket idare ve mes'uliyetini, nizamını muhafaza etmek mes'uliyetini, selâmetini, emniyet altına almak mes'uliyetini, bu derece ruhunda ve vicdanın grup olarak hissetmek suretiyle hareket etmiş olduğunuzdan dolayı grubumuzun bir azası ve partimizin başkanı sıfatıyla sizlerle (31) sizin gibi arkadaşlara sahip olmaktan büyük şeref ve bahtiyarlık duymakta olduğumu söyleyerek müzarekelerin açılmasını rica ederim .

Reis : Omer Cebeci (32)

Ömer Cebeci (Kocaeli) - Muhterem arkadaşlar, saygı değer Adnan Menderes beyefendinin bilhassa günün konusu ile alâkalı olarak bir müzakere açılmasını istemesinden dolayı kendilerine minnetlerimi arz etmekle söze başlamak istiyorum . (33)

Demokrat parti grubunu teşkil eden mebuslar olarak siz tarihin ve milletin huzurunda bu gün her devirden ziyade derin mes'uliyetlerle karşı karşıya bulunduğumuza kaniiz . Muhterem arkadaşlar, İsmet Paşa çözümünün içine baka baka bu memlekte ihtilâlden, isyandan bahsederek, Millî birliği tesanüdü zedelemek yolunda yaptığı tahrikât ve tahribatın şiddet ve ehemmiyeti karşısında iki sene evvelki maziye avdet etmenizi istiyorum . Muhterem arkadaşlar ben bir beyanatımda İsmet Paşanın ihtilâl metotlarıyla çalıştığını ve memlekette isyanın arifesine getirildiğini iki sene evvel ifade etmişim. (34) Bu günkü ve bundan evvelki toplantımızda İsmet Paşa bütün hüviyetiyle, ezeli kin gayziyle Türk milletinin karşısında Fransada Petenin akibetine uğramaktan daha vahim neticelere namzet bir hale gelmiştir . Aldığımız tedbirler Halk partisine ve liderine elbette müteveccihdir . Fakat bendeniz şu fikrimi ifade etmek istiyorum . Bu gün Türk memuru bir muhalefet partisi (35) tutumu ve edasıyla demokrat partisinin karşısında arzı endam etmiştir . Bilhassa Ankara merkezinde memurların mütekâsif olduğu bu noktada alınacak tedbirleri dikkat ve ehmmiyetle Ankarada ittihaz etmek çok faide vardır . İstanbul bir matbuat merkezidir . Piyasa orada toplanmış, piyasa demokrat partinin iktisadî politikasından nasip almış . Bu piyasada zengin matbuat han ve hamam sahibi olmuş, 908 inkilâbından beri matbuat kendisine hürriyet verenlere karşı arka çevirmiş şimdi de hükûmetin refahına cevap veren icratına arka çevirmiştir . O da, Halk partisinin tahripkâr, kötü politikasıyla (36) ve ona sahip olan da iktidarın karşısına çıkmıştır . Farşımıza yalnız kini ile, gayzi ile bir İsmet Paşa ve aynı fikrin etrafında toplanan Halk

partisi camiası yoktur . Bâlhassa basını esaslı şekilde hesap etmek lâzımdır . Bir milyona yakın bir basının vatan sathında yaptığı yayını düşünmek lâzımdır . Bu gün Türk memuru, devlet memuru 500 bine yakındır . Bunların her birini coluk çocuğu ile beşer kişi hesap etsek 3.5-4 milyon nüfusa tekabül etmektedir diye mütalâa edilebilir . Bu itibarla biz Ankarada, İstanbulda, Ertâ İzmirde (37) Crfi idare yoluyla, bazı sebeplerle İzmirde de tedbirlerimizi almağa mecburuz . Çünkü D.P. iktidarı olarak bu memleketin iktisadî, sınaî, sosyal ve kültürel müesseseleri kuran, yatırım politikasında bu memlekete sosyal muadeleti tesis eden bir iktidar mensupları olarak bu gün aziz Türk vatanının dilek, düzenlik, vahdet ve tesanüt isteyen bu devresinde sağdan soldan uzaktan ellere karşı çok müteyakkız davranmak icap edecektir .

İsmet paşa neye dayanıyor ? Bu isyan beden çıkmayacak, benim topluluğumdan çıkmayacak ya nereden çıkacak? ben şöyle anlıyorum . Ben emniyet içindeyim, huzur içindeyim ... Oyle bir kuvvet vardır ki ihtilâl yapacaktır . Taklîbi hükümet yapacaktır . (38) Benim kılıma dokunulmayacaktır diyor . Bunu neye istinaden söylüyor ?

Muhterem arkadaşlar, biz millî duyguların yüklediği bu yurdumuzu iç ve dış düşmanlara karşı müdafaanın mabedi olan Türk ordusuna bu kürsüden Seyin Celâl Beyer selâm gönderirken, İsmet Paşa burada avanesiyle bir cismî camit halde kalmışlardı . Bir sene evvel böyle olmuştu . Buna alkış bile tutmamışlardı . Zannediyordunuz ki bunlar bu işe bu gün başladılar . Hayır arkadaşlar (39) biz 1957 seçimlerinden evvel seçimlerde ve seçimlerden sonra Halk partisinin ihtilâl metodları ile en çalışan, siper siper bizlerle mücadelesine şahit olmuş arkadaşlarız . Bizim bölgemizde Karamürselde ben şahsen suikasta uğradım . Ateş çemberinden çıktık, ateş çemberine girdik . Cayır cayır yanmaktadır memleket . Biz yanalım fakat bu millete ve memlekete uzanacak elleri kırmağı bilelim . Terh bize yarın için iktidar olarak bu bakımdan dikkatle bakmaktadır . En küçük tereddüdümüz, en küçük bir gecikme, bu meclisin huzuruna çıkıp millete karşı B.M.M. nin muhterem mevcutiyetine karşı (40) ihtilâl olacak, isyan olacak ben bunu istemiyorum ama bir kuvvet vardır o yapmağa hazırdır diyen ve bir gün kürsüye gelip korede ihtilâl oldu, hükümet devrildi, ey Türk milleti sen asıl ve necip bir milletsin neredesin? Ayaklan ve İsmet paşayı başa getir diyorlar . Halbuki o zenbile konup pamuklar içinde divara asılacak hale geldi onun fikri ve fiziki mecali kalmamıştır, atâzhetirmiştir . Tıpkı Fetanin son haline benziyor . Ama İsmet paşa (41) bir isim yapmışsa, İsmet paşa Türkiyede bir isim yapmışsa bizim de karışımızda sevgili Adnan'ımız vardır . Türkiyede vatan sathında sevgi bağları ile sarılmış, her tarafta sevilmeğe ve sayılmaktadır . Bizim vatan sathında yükselen eserlerimiz D.P. sevgisi vardır . Ama İsmet paşanın serbest seçim kaynaklarından gelen bu meclise, hükümete ve devlete karşı isyan istiyorum diye millete haykırırsa Anadolu hükümete ve devlete karşı istiyorum diye millete haykırırsa Anadolu kulübünden çekip iş bankasına 500 lira almak bahanesiyle gitmek suretiyle, bakınız benim hiç bir korkum yok hiç bir emniyet tertibatım da yok diye millete karşı bazı bakımdan göz dağı vermek ve demokrat parti hükümetini olarak, bana dokunulmaz ve bir şey yapılmaz hissinin telikin ederse ve meclis olarak bizler bu günkü halini görüp de teşîî mesuniyetini kaldırmak suretiyle, kaza mercilerine değil, hüsnâî bir mahkemeye vermezsek, bu adamı serbest bırakırsak bu memlekette milletin huzur ve sükûnunu temin edemeyiz ve bizden hizmet bekleyen aziz milletimize hizmetten uzaklaşırız . Şaun için Grup arkadaşlarımız tam bir tesanüt, birlik ve vahdet içindedir .

(43) Biz karılarımızla, anlarımızla, babalarımızla, evlâtlarımızla bizi seven milletimizle beraber demokrat partinin arkasında, Adnan Menâderesin arkasında yürüyecek ve devletimizi bu saileden de böylece kurtaracağız . Allah bize kuvvet , kudret ve hükümetimize muvaffakiyet ihsan etsin .

Zeâyyad Mandalinci (Mualla) - Usul hakkında .

Muhterem arkadaşlar , 6 saatten beri yahu altı saatlik bir devre içinde hemen altı sene zarfında idrak edilebilecek şekilde ağır hâdiseler

arılara varacak
hâ cereyan ettiği görülür . Sınırlarımızı burada salim kalarak/~~xxxxxx~~hâdise
şekilde olduğunu tahmin etmiyorum . (Doğru doğru sesleri) bunun yanında hü-
kûmetin süratle, âcilen devamlı tedbirler aldığı bir devirde yaşıyoruz . Bir
neticeye varmağı ümit etmediğimiz bu müzakereyi devam ettirmek ve tedbir al-
mak doğru bir şey değildir . Hükûmeti bırakalım (44) gitsin işinin başına ,
gece çalışsın ve biz de yarın daha salim kafa ile gelelim ve ne tedbir ala-
caksak alalım . Emin olun ki, bu gün sabahleyin derpiş ettiğimiz tedbirler
ihtiyaçları karşılamaktan uzaktır . Zaman itibariyle şu saatte uzun müzake-
relere ve salim tedbirler bulabilmek için düşünmeye müsait bulunmamamızı iti-
barıyla toplantının yarına tehirini rica ediyorum .

(45) Başvekil Adnan Menderes (İstanbul) - Muhterem arkadaşlar, me-
seleyi huzurunuz vaz etmiş bulunuyorum . Esas itibariyle Mandalinci vaziyeti
tesbit etmek ve üzerinde çalışmak vazifesini karşısında bulunmaktayız . On-
dan sonra sizlerin de görmüş olduğunuz ve yarın daha salim ve dinç kafa ile
bu işleri ele almak mümkün olabileceğini de hesaba katmak icap eder . Bu iti-
barla yarın toplanmamızı daha doğru ve yerinde bulunuyorum . (46) Söylediği
zaman derhal kendisine iltihak ettim ve yarına bırakmanızı ben de rica ede-
ceğim .

Ancak arkadaşlarımız, yarımkı toplantımıza kadar üzerinde düşünmek
ve kendilerini tenvir etmek yolunda yarımkı müzakerelerimizde, kararlarımızda
daha isabetli net, celere varmamıza yardım edecek bir kac küçük izahta bulun-
mama müsaadexâdiniz rica edeceğiz .

Evelâ malûmat olmak üzere arz edeyim ki Tahrana gitmekten sarfina-
zar ettim . Beni Tahrana gitmekten sarfınazar edemez zannediyorlardı . (47)
Çünkü bunun beynelmilel inikâsları olacağını ve memleketimiz de bir hâdise
mevcut olduğunun bütün dünyaya ilân edilmiş olması mahiyetinde bulunacağını
hesap ederek bizim bunu göze alamayacağımızı zannediyorlardı . Halbuki biz
bu değil, dünyaya karşı ve memlekete karşı çok daha itinalı çok daha ehemmi-
yetleri tedbirleri aldığımız takdirde izağını yapmak imkânına ve prestijine
sahip bulunmaktayız . Onun yanında yine malûmat kabilinden Tahrana gitmemek
meselesinden evvel şu küçük izağı yapmama müsaadenizi rica ederim . (48) Bu
zevatın hesapları şudur : Kanun geldi, Başvekil Tahrana gidecek ve 2 Mayıs'ta
Nato toplanacak dünyadan 400 tane gazeteci gelecektir ve bütün Natonun vekil-
leri gelecektir . Dünyanın dikkat nazarı Türkiye'nin üzerine teksif edilecek-
tir . İktidar ve hükûmet böyle bir zamanda her hangi fevkalâde bir tedbirin
veya fevkalâde hadiselerin mevcut olacağına dair olan alâmetlerin görülmesine
tahammül edemez, bunun yükünü taşıyamaz, mevkii sarsılır, işi zorlaşır hattâ
altından kalkılamayacak karşı karşı gelir diye spekülyasyon yapma yoluna sap-
mışlardır . Bu gün bunlar yanlış teşhis, yanlış hesaplarla bataklıklara sap-
lanmak yoluna devam etmekte olduklarının delilinin teşkil eder . Biz 2 Mayıs'ta
Nato toplantımızı yapar ve kendi iç meselelerimizi de milletin iradesine da-
yanarak icap eden tedbirleri ittihaz suretiyle hal yolunda devam ederiz .
Bunu dünyanın anlamamasına ve anlamazlıktan gelmek suretiyle bizi müşkülâta
maruz bırakmasına zerre kadar ihtimal vermek abes olur . Hem tedbirlerimizi
alacağız (50) hem tedbirlerimizi yürüteceğiz, hem Tahrana gitmemek gibi mu-
azzam bir tedbir ittihaz edeceğiz, hem de 2 Mayıs'ta bütün dünyanın gözünü üze-
rine çekecek olan toplantımızı kemali sükûnetle ve muvaffakiyetle yapacağız .
Ama onların hesapları kemaliyle sadece böyle istihbarlara, yanlış spekülas-
yonlara, kumarbazların ruh haleti tezahürlerine bağlı olarak tecelli etmek-
tedir .

İkinci mesele muhterem arkadaşlarım, bunlara bu cür'eti, bu cesa-
reti veren yine bir takım istihbarlardır . Bunun yanında (51) bir takım yan-
lış istihbarlar, yanlış spekülyasyonlarda da işaret edeyim . Demokrat parti,
arzettiğim gibi biraz evvelki konuşmamda demokratik nizamı tesis etmesi ve
memlekette yerleştirilmesi gayesi ile harekete geçmiş ve demokrasi bayrağını
elinde bulundurmayı gaye edinmiştir . Bu gün aldığımız tedbirler demokratik
idarenin bir takı avarızdan masun olarak işleyebilmesi imkânlarını temin yo-
lundadır . Buna hepimizin vicdanları ayrı ayrı ve müşterek vicdanımız yüzde
yüz inanmış olarak hareket halindedir . (52) Ama bunların buradan, buraya
bizim böyle bir ruh haleti içinde bulunmamız bazı arkadaşlarda tedbirlerimiz
acaba demokratik olmaktan ayrılırmı hususunda besledikleri bazı endişelerin de

tezahürleri on misli büyüttüğü adese altına koyarak, aç tavuk kendisini buğday anbarında görmüş, Demokrat parti icinden (50-100) kişi böyle sıkı bir tedbirin alınması istikametinden ayrılacağı vehminden ileri gelmektedir. Bizim vicdanlarımızda (52) demokrasinin esaslı surette kök salmış olmasının ortaya koyduğu bazı tereddütleri namütenahi izah etmiş olmalarından ileri gelmektedir. Bunun bir misaliği daha arzedeğim. Şu 6-7 Eylül hadiseleri münasebetiyle hükümetin Divan-ı Aliye verilmesi hususundaki teşebbüsleri mevcuttur. Bu teşebbüslerinin mecliste müzakeresi sırasında İsmet Paşanın takındığı tavırları derhatır buyurmanızı rica ederim. Mütemediyen zorlayıcı ve grubumuzu mütemediyen sıkıştırıcı bir eda ile buraya bu kürsüye geldi ve dedi ki; Dikkat ediniz, yarın saat sonra bir karar alacaksınız bu karar vahim olacaktır. (54) tahsir ederim sizi sakınız. Böyle bir karara gitmekten. Bu karar ferden ferde hepiniz toptan hepiniz için mucibi felâket olur dedi. Bunu bir defa dedi, iki defa dedi. Vicdanları zorladı müfekkireleri zorladı. O kadar ki arkadaşlarımızda büyük tereddütler hasıl oldu. Y. Karida odamda oturuyordum. Bir kaç yakın arkadaş geldi ve dediler ki: Senin kürsüye gelip konuşman lâzım. Bu adam vicdanlara hitap etmenin yolunu buldu. Gelip konuşursa ancak vicdanları teskin etmek imkânı hasıl olur. Dedim ki günlerden beri yorgunum (55) hattâ hadiseler ve bazı arkadaşlarımızın müşfak ve çok endişeli ruh hareketlerini hırpaladı, perişan etti gelip konuşacak halde dahi değişim nasıl konuşayım bu haleti ruhiye içinde? Amen gel dediler. İncim arkadaşlar hazırlayacakları kapıdan beni iter gibi zorla soktular burada Fesim Kufrevî konuşuyordu. Beni görünce durakladı bir kere içeri girmiş bulundum ve kürsüye geldim. Bundan sonra muhterem arkadaşların kararı İsmet Paşanın zorlaması istikametinde değil hakikatların istikametinde (56) olmak üzere tecellî etti. Şimdi bütün bunlardan yüz alan ve cüret gören bir politikacı olarak insanların vicdanında menkuz hislerini istismar etmesini bilen endişeleri harekete getirmesini bilen bir adam olduğunu zannederek bu vasıflarına dayanarak bir takım zorlayıcı hareketler yapmakta demektir ki, demokrat parti meclis grubu buna dayanamaz. Böyle bir zorlama karşısında ileri tedbirlerin (57) zorlayıcı tesirleri müvacehesinde D.P. grubunda sendelemeler olabilir. Yine Tahrana gitmekten Başvekîl sarfinezar edemez ve bu kanunun çıkmasının ferdasında hükümetin âdetâ başsız bırakılmasına hadiselerin tahammülü yoktur. Yine Mayısta bütün dünya İstanbulda toplanacaktır. Memlekette bir takım fevkalâde tedbirler almış olmamız müvacehesinde hükümetin ağır şartlara maruz kalacağını hesac etmek mevkiindedir. Binaenaleyh bunu geçiştirmek için bir çok şeylere katlanacaktır. İşte bu spekülasyonlarla kalktılar karşımızda (58) nümayiş azamî dereceye çıkardılar. Şurasını arzedeğim arkadaşlar, Demokrat Partinin bu hadiseler karşısında her türlü kararı almak esbatı mucibesini bu günkü hareketleriyle bit kat daha teyid ve tahkim etmiş oldular. Böyle konuşan insanlar dünyanın hiç bir demokratik memleketinde ve nizam mefhumu ile alâkalı idareye sahip memleketlerde görülmüş değildir. Bu adam bir General Maksimus edası ile konuşmuştur. Ben yapmayacağım şu mu bu bunların hepsi İfâfî güzaf yan cebime koy ben istemem, hani o günler onun gibi bir sahip çıksın diye üzerinde bütün iştahının sulanmış ağzı ile intizardadır ama bu memleket o memleket değildir. Bu iktidar o iktidar değildir. Vaktiyle Atatürk'ün büyük prestijine dayanmak suretiyle yapılmış bir takım icraatı şahsına ve nefisine inhisar ettirmek suretiyle kendisine bir çok şeylere kadir bir insan olduğunu gelip de bize anlatmak ve bunlara bizi inandırmak imkânına ve husile o vasıfların sahibi olan bir insan değil. (60) Kaldı ki biz elli bin köyde kökü olan bir iktidarız. Biz bütün vatan sathında itibar gören bir iktidarız. Biz Türkiye tarihinde ilk defa olmak üzere üç defa seçimlerle iş başına gelmiş bir iktidarız. Sen kimleri bertaraf ediyorsun? Bu milletin üstüne oturman imkânı varmı? Bizi bertaraf etsen bile, buna imkân olsaydı 954 de 946 seçimlerini bir defa daha yapmağa cüret ederek bu seçimleri (61) demokratik arzuların demokrasiye olan hasret ve iştiyakın bir tecellisidir. Milletin kıyam halinde bulunmasının bir zrrurî neticesi olarak tecellî etmiştir. Bunu kime yutturacak kime söylüyor bunları. Ben size küçük bir hikâye daha söyleyeyim. Millî Mücadelede merhum Yakup Şevki paşa ordu kumandanı karargâhında bir genç mülâzım, yeni evlenmiş, ailesi 100-200 kilometre mesafede, gidip onların vaziyetini tanzim etmek istiyor ve izin için bir arzuhal veriyor Yakup Şevki paşaya. Talebi reddedilir. Mülâzım nihayet bizaat Ordu

kumandanına verilmek üzere (64) ve fevkalâde ehemmiyetli diye bir arhââl
câha verir . Arzuhalde der ki; Feza müteaddit müracaatlar yaptım . İzin veril-
medi bu defa onbeş gün izin vermeyecek olursanız intihar edeceğim . Rahmetli
Yakup Şevki paşanın derkenarı meşhurdur . Lâfı güzaf-kizbi sahîh et de görem.
(Alkışlar) ever ihtilâl yapacağız, sîdeceğiz şöyle yapacağız, asacağız, ke-
seceğiz . Nedir bu tehditler bu haykirmalar . Lâfı güzaf, kizbi sahîh, et
de görem .

Şimdi bunları (63) bir evveli malûmat olarak zihninizde muhafaza
edelim ve tedbirlerimizi onların ne bir santim gerisinde ve ne de bir santim
ilerisine götürmüş olalım . Bizim bu memleketi selâmete götürmek gibi en iyi
şekilde idare etmek de vazifemizdir . Bir memleketi icapsız olarak ileri ted-
birlerin yorgunluğu icine salmağa mecburiyetimiz olmadıkça sülûk etmemek
vazifesine mükellef bulunduğumuza kaniiz . İcap ettiği takdirde beraberce
karar verdiğimiz takdirde en ileri tedbirleri almakta aslâ tereddüt etmeye-
ceğimizden eminiz . (64) Onların emin olmasını da pek yakın zamanda temin
edeceğiz .

Bakınız, bu mesuriyeti teşriiye meselesinin mevzuunun şimdiye ka-
dar kötü işleminin zararlarına geçen gün işaret etmiştim . Adam burada za-
bîta kuvvetine, B.M.M.'nin dahilî nizamnamesine ve her şeye karşı gitmeyeceğim
diye ayak diriyor . Sıra kapaklarını nasıl vurduklarını gördünüz . B.M.M.'nin
bu günkü manzarası bir bakımdan da uyarıcı olmak itibariyle inşirah verici-
dir . (65) Görenler görmeyenler, görüp de anlamak istemeyenler artık anlamak
mekkiine gelmiş bulunuyorlar . Bütün ~~şaka~~ memleket görecektir bunu . Bütün
memleket bunun manasını anlayacaktır . Esasen memleketin yüzde seksenini teş-
kil eden büyük ve kahir ekseriyet buna çoktan kani, çoktan hükmetmiş bulun-
yor .

Muhterem arkadaşlar, meselâ bir arkadaşımız veya bazı arkadaşımı-
zın dahi vicdanlarını tahkim etmek bakımından acaba şu olurmu, (66) acaba
anayasaya aykırımı, acaba bunları dahilî nizamnameye mi koyalım müstakil bir
kanunmu yapalım ? Gibi bir takım hattâ demokratik, hattâ meslekî bir takım
endişeleri derin manalı hareketler zannetmek suretiyle ümitlere kapılma yo-
luna gidebilirler . Arkadaşlar vevâi olarak ifade ettiler . Bilhassa konuşan
arkadaşlarımızı takdirle anmak isterim . Hele hepinizin de takdirini toplamış
bulunan Hâseyin Ortakçıoğlu bu günün adamı olarak, bu günün muvaffak mebusu
olarak ilân edilse (67) ve işte bu gün "İşanın kaçırır bilmiyorum . O günün
adamıdır diye anılacak hakikaten yeridir . İlk konuşan arkadaşlarımız hepsi tak-
dire lâyık olarak konuştular ve konuşmayan arkadaşlarımız eğer konuşmak firs-
atını bulsalar onlardan geri kalmayacaklarına eminim . İnanan konuşur ~~in~~
~~ki~~ konuşunca inandırır . Şimdi bir endişem daha var . Buna da temas edeyim .
Komisyon acaba verdiğimiz bu salâhiyetleri ne sıl kullanır ? Bu bir dafa bu
salâhiyetleri kanunda v riyoruz . Bizimden attığımız (68) bir mermi gibi
onu nasıl geriye çekmek ve tekrar ona sahip olmak mümkün olmazsa, fezaya yol-
ladığımız bir füze gibi onu tekrar aynı noktaya getirmek gayri mümkünse bu
salâhiyetleri verdiğimiz komisyon acaba neler yapar bizi nadim kılmı ? Bizi
isabetsiz tedbirler almak zahmeti altına sokarmı ? Diye bir endişe mevcut
olacak olursa mukaddem suale, muhtemel bir endişeye cevap vermek için arzedi-
yorum . Bu komisyon, bu kanunun çıkmış olmasına rağmen daima (69) ve en yakın
mürakabeniz altındadır . Her an için arkadaşlarınıza gördüğünüz hangi bir
husus hakkında gelin sizinle konuşalım . Bu doğru olmamıştır diyebilecek va-
ziyetteyiz . Bu grubun azası olmak itibariyle elbette grubun umumî temayül-
leri istikametinde vazife görmek mevkiinde olmalarına en küçük şüphe mev-
cut değildir . Bu hususta bir tereddüdünüz varsa işaret ederseniz, emreder-
sınız bunların çaresini ve grubun umumî temayülü istikametinde tedbir almayı
temin etmekte bir an için dahi küçüklük çekmeyiz . Vardı ki arkadaşlar bu va-
zifeyi bütün ehemmiyetiyle, şümülü ile ve vüs'ati ile idrak etmiş olarak
hareket etmekte olduklarına dahi kanaatım berkemaldir . (70)

Bunun yanında yine malûmat olarak arz edeyim ki bu gün müzakerele-
rin memleket sathında lüzumsuz çalkantılar ve menfi tesirler yaratmasını ön-
lemek için memlekette huzuru tesis etmek için neşir yasağı kararı almak ve
kemali ile tatbik etmek düşüncesindeyiz . Zannederim ki bu tedbirlerimizin
başında olur .

Muhterem arkadaşlar, buna ilâve edecek yine malûmat olarak arz edeyim, İstanbul'da bir Devlet Reisi (71) müsafiri olmasına rağmen Reisi cumhuriyetimize telefon etti. Had bir manzara arz ediyor. Biz icabında memleket meseleleri üzerinde tedbir ve karar almak ve arkadaşlarla beraber olmak için, gayri mümkünleri mümkün kılarız göstermek bakımından teşrifiniz yerinde olur diye maruzatta bulunduk. Yarım saat sonra Ankara'ya gelmiş bulunuyor. Yarın müsafiri gidecektir. Ve biz memleket meselelerinin üzerindeyiz. İttihaz etmiş olduğu bu fevkalâde kararlardan dolayı şükranlarımızı tesbit bakımından bu maruzatı da arz etmeyi yerinde buldum. (72) Şimdi bir de istirhamım kalıyor. Tensip ederseniz yarın toplanalım ve yine arkadaşlarımdan şubur-rica ederim ki, burada bulunmayan arkadaşlarımızı da getirelim. Çünkü; sayımızın mes'uliyetimizi tahkim bakımından elbette büyük tesiri vardır. Bu itibarla; arkadaşlarımız hep beraber burada olalım, sonra bulunmadık (73) demeyelim. Şunun şurasında bir gedik vardı, şu vardı, bu vardı. Ben istirham edeyim arkadaşlarımdan. Fendilerini tenzih ederim böyle bir düşüncede olmaktan. Niçin büyük bir ekseriyet burada bir takım dalgaları, hücumları göğüslerken bazı arkadaşlarımızın kendilerinin daha ferah bir vaziyette hissetmelerine niçin göz yumalım? (Bravo sesleri ve alkışlar)

(74) Aziz ve muhterem arkadaşlar, bakınız ben açık olarak konuşacağım. Zaten açık konuşmak adetimizdir. Yani diplomasi, siyaset icabı diye şunu, bunu, şu veya bu şekilde ifade etmek yolunu ihtiyar edecek yerde demire demir, kömüre kömür demek kabilinden maruzatte bulunmak istiyorum. Şimdi her hangi bir hâdiseyi beğenmediğimiz takdirde bir takım mucip sebepler bulmak kolaydır. Bu mucip sebepler aslî hedeften ve gayeden bizleri (75) uzaklaştırmak gibi zararlı neticelere götürebilir. Ben bir nefis mürakabesini mehiyetinde olmak üzere burada muhterem arkadaşlarımıza arz ediyorum. Geldiğimiz zaman da bir takım arkadaşlarımızın az dahi olsa, bu tasarı grubumuzun nazarından geçmemiştir diye tereddütlere kapılmış olduklarını biliyorsunuz. Bunlar oldu. Yani beş saat evvelki hâdiseler, beş saat, altı saat içinde geçmesi beklenen hâdiseleri bir takım vahî düşünceleri ne kadar sür'atle takib etti. (76) Bunun yanında ilâve edeceğim bir şey daha var. Eğer biz meselâ büyük bir işi başarmak için hep beraber bir araya gelmişiz. Meselâ bir halatı çekiyoruz. -kaba bir misal olarak- bunu çekerken bir yere getirmek için çalışıyoruz ve o yere geldiği takdirde memleket vazifesi görürken iyi neticeler alacağız. Bu arada hep beraber onu oraya çekerken içimizden bazıları çeker gibi görünüp de çekmemesi veyahut da (77) daha rahat bir halde kendilerini bulundurmalarıdır. Bir partinin müşkül anlarında vazife görmek hususundaki selâbeti bakımından tecviz olunabilecek şeylerden değildir. (Bravo sesleri ve alkışlar) Bu zahmetimizi hep beraber çekerken bir vahî mes'uliyet dayesini vicdanlarına salarak tereddütler yaratmanın memleketin kaderini tehlikeye sokabileceğini bundan sonra iyice hesap etmemiz lâzımgelir. Bunu, bu şerefli partinin (78) reisi olarak huzurunuzda arz etmeyi kendim için bir ~~xxx~~ vazife telâkki etmekteyim. En ~~muhterem~~ küçük bir hareketi dahi bir itizal telâkki edeceğim. En küçük bir tereddüde dahi binayı emel edecek ahyonkeş insanların karşısındayız. Bundan sonra herkesin bütün şerefi, haysiyeti, bir maksat uğruna bir partinin mensubu olarak bu araya toplandığı zaman her hangi bir şahsî mütalâa ve hattâ şahsî istidat, hattâ bir mizaç meselesi olarak bir aykırılık manzarası göstermek (79) başkasının kesesinden bahşış vermek kabilinden olur. Benim arkadaşlarım bu manada hareketleri bu manada aldıkları takdirde buna azlâ tenezzül etmeyeceklerine emniyetim berkemaldır. Tereddütleri gruptan geçti geçmedi Aziz ve muhterem arkadaşlarım, buraya geldik. Bunu müzakere edeceğiz. Bu hiç bilmediğimiz, anlamadığımız esbabı mucibesini müdrük ve tayin etmediğimiz, lâfzını ve ibaresini iştihad etmediğimiz şeylermiydi? Davullar çalındı, kaç defadır burada konuşuldu, 957 den beri Türk milletinin huzuruna fevkalâde tedbirler ittihaz edeceğiz diye (80) tebliğler neşrettik. Bunu tekrar ettik geldik ve son grup toplantısında burada okuduk ve bunları ilân ettik. Türk milletine dedik ki, biz bunları ittifakla kabul ettik. Bu gün geldiğimiz zaman bir tereddüt havasının hakim olduğunu hattâ, bakın gayet açık konuşuyorum, bunların açık konuşulmasında fayda olduğuna kaniim. Hattâ bir takım arkadaşlar ne olur uygun değildir, bunu biraksak başka bir gün bir grup toplantısında izah etsek dediler, doğrudur dedik. (81) Muhterem arkadaşlar, bir

isim arkadaşlarımızın tasrih etmeme ihtimaline karşı dahi, hâdisse o kadar ilerlemiştir ki şerefimiz, mevcudiyetimiz ve mes'uliyetimizi nazarı itibarsız olarak bu yoldan ric'at etmenin şerefli insanlara yakışır bir hal olmadığını düşünerek netice tamamıyla menfi dahi olsa, mutlaka ne olacaksa olsun şeklinde hareket ettik. (Alkışlar ve bravo sesleri) Tereddüt ne olurdu? Tereddüt grubumuzun gelecek toplantısını dahi tatil ederdi. Aziz ve muhterem arkadaşlarım, (82) anayasa endişesinin ne dereceye kadar varit olabileceğini arkadaşlarım fevkalâde talâkatla arz ve izah ettiler. Anayasadan bahsederek bir fiili azim dahi olsa, mezbuhane dahi olsa, yapılacak dahi olsa fiili ihtilâl iklimine girmiş olduğumuz hakikat değildir? Tedbirlerimizin bu ölçüde alınması bir zaruret olduğuna şük ve şüphe yoktur. Yarın ateş bacayı sarıya zaman, yarın vatandaşlar bir birlerini öldürmeye başladıkları zaman elimizde anayasa ile sokaklarda dolaşırsak acaba o bizi bir tılsım olup kurarlar ve memleketin selâmetini temin eder mi? Ayvâla anayasanın muhtel olup olmadığını başka taraftan başlayarak testit etmek lâzımdır. (83) Anayasa fiilen, hukuka müteaddit cerefalar karşımızdakiler tarafından ihlâl edilmiştir. Buna vicdanı zerre kadar şüphe ve tereddüdünüz varmı? Anayasaya aykırı kanun bu meclisten çıkmaz diye bilhassa bu gün bu mecliste anayasaya aykırılık iddia eden o zat kâzip değildir ki anayasaya aykırı ikrasına rağmen anayasaya aykırı kanunların mevcudiyetinden bahsetmektedir. (84) Bizim memleketimizde bir kanunun anayasaya mütabakatı veya ademi mütabakatı hakkındaki karar sadece ve mühasıran B.M.M.sine aittir. B.M.M. si madem ki anayasaya aykırı telâkki etmeyecek bu kanunu isdar etmiştir, artık onun anayasaya aykırılığı üzerinde en küçük bir iştibah bahis mevzuu olamaz. Bunu 946 da söylediler, Hattâ iktidarlarının son yıllarında 950 de Taksim nutuklarında tekrar ettiler. Şimdi bu adam karşımıza çıkıp anayasadan bahseder oldu. Kaldı ki esasında (85) aslâ mevzuu bahis değildir. Anayasanın hangi maddesinin bir kanun hükmü ile ihlâl edildiğini söyleyebilmek için vekâlet tariki ile bün-yeye girmek değil, sarahaten emir veya nehiy olduğunu isbat etmek lâzımgelir. Bizim aldığımız bu tedbirlerin sarahatla anayasanın neresinde menedilmiş olduğunu bana gösterirlerse ben kendimi astırmağa hazırım. Ben bu mecliste 60 senedir metusluk yapmaktayım. Ben de bu meclisin muhtelif encümenlerinde emür geçirdim. Ben de kanundan ve (86) hukuktan anlarım. Benim de vicdanı bir hukukum var, benim de insani vicdanım var, benim de memleketi bağı olan vicdanım var. Anayasaya muhalif olduğunu bilerek bunu söylemezsem vicdansız olarak hareket ettiğime kani olurum. Kendimi levm ederim. Yoktur böyle bir şey arkadaşlar. Bakınız karşı karargâhtan malûmat almak eğer teşbihde hata görmezsem yüzde yetmiş harbi kazanmaktır. İleride tefessüh ederse bir takım delillerle hükmedilebilecek, teşhis edilebilecek imkânlarla sahip olurlarsa mücadeleimizi memleket uğrunda ve son derece vatan perverane olan (87) bu mücadelemizin değil, mücadelemizin saçıklar vermesine ve mücadelede de grubumuz ve partimizin yar vermesine sebebiyet vermiş oluruz. Bunları en hürmetkâr temennilerim olarak arkadaşlarıma arz etmeyi parti vazifesi telâkki ederim. Biz ince hesapların peşinde memleket kaderine, devleti tehlikeye götürebilecek vadilerden geldik geçtik. O, senelik demokratik hayatımız (88) bu bakımdan bir tehlikeli macera manzarası arz etmektedir. Kendimize kıydık. Binaenaleyh, Ziya Paşanın tercihi bendinde söylediği gibi semavattaki yıldızların parlak zıyasına gözlerimizi dikerek ayağımızın altındaki küçük çukuru görmek yüzünden yere kapamak gibi bir gaflete düşmeyeceğiz arkadaşlar. (Alkışlar) (89) Yarın burada bulunmayan arkadaşlarımızın hepsini davet edebilmek, haberdar edebilmek, burada bulunmalarını temin edebilmek için bütün gayretimizle çalışalım ve bu gecenin inkişafını ve aldığımız tedbirleri yakındaki toplantımızda huzurlarınıza getirmek suretiyle ve hâdiselerin biraz daha inkişafını görmeliğimiz sebebiyle yakındaki toplantımızda daha esaslı olarak eticelere varabilmek imkânına malik olacağımıza kani olarak, eğer tensip dersensiz cümleliğe Allah rahatlık versin derim, vâcdan huzuru ile ve rahatca idiniz arkadaşlar (Sehol sesleri ve şiddetli alkışlar)

Reis : Söz alan arkadaşlarımızın söz hakları bakidir. (90) Yarınki toplantımız bu toplantının devamı mahiyetinde olacaktır, yarın saat 15 de toplanmak üzere celseyi kapatıyorum.

Kapanma saati : 22,45